

Posudek magisterské diplomové práce Elišky Koryntové, *Barokní architektonický prostor v textech českých historiků umění*, FF UK, Praha 2015

Bádání Elišky Koryntové sleduji už od její výborné bakalářské práce věnované tvorbě architekta Josefa Pleskota. Vyslechl jsem též její vynikající přednášku na toto téma v Klubu Za starou Prahu i debatu, v níž tato talentovaná studentka dobře čelila různým připomínkám a námitkám. Je mi proto ctí být pověřen oponenturou její monumentální práce magisterské, věnované obtížnému tématu architektonického prostoru, respektive prostoru v barokní architektuře. Těší mě to nakonec i proto, že Eliška Koryntová ve své magisterské práci polemizuje s některými mými názory na architektonický prostor, jaké jsem vyslovil v několika statích po roce 2001.

Práce má přehlednou strukturu. V její první části Eliška Koryntová rozebírá a komentuje přístupy, jaké k baroknímu architektonickému prostoru zaujali někteří čeští historikové umění v průběhu celého 20. století. V části druhé se pak autorka snaží zformulovat své vlastní pojetí tohoto problému. Své výklady formuluje dobře a jasně – pominu-li chyby v pravopisu a občas také v psaní termínů a jmen (Leibnitz, Riegel; Corbusier místo správného Le Corbusier; wandphailerhalle; pronikavý místo pronikový) -, prokazuje v nich schopnost uvažovat o tématu teoreticky a metodologicky. Zároveň však velmi zajímavě rozebírá i konkrétní architektonická díla. Uznání si zaslouží i sám autorčin výběr tématu, které se zdá být velmi komplikované a debata o něm neuzavřená, lze-li ji vůbec někdy uzavřít.

Ani Eliška Koryntová, ani její školitel dr. Petr Macek by jistě nebyli rádi, kdybych předloženou práci pouze chválil. Zkusím tedy přejít k těm místům autorčiny práce, které osobně považuji za sporná.

Díl I, s. 16-20. Autorka věnuje poměrně mnoho místa otázce, jak a kdy vznikl pojem architektonického prostoru, u nějž je nápadné, že ve starších teoriích architektury až do 19. století se tento pojem nevyskytuje. Například Alberti mýnil pojmem *spatium* evidentně jen mezeru mezi architektonickými články, například sloupy. Přesto by podle mého názoru stálo za hlubší zamyšlení, proč tento pojem starší teorie architektury neznala a nepoužívala. Ani cestu k jeho zavedení Eliška Koryntová nesleduje příliš podrobně; polemiku Jindřicha Vybírala s jednou mou statí, kde se autor pokusil zmapovat všechna starší použití pojmu architektonického prostoru v průběhu 19. století, Eliška Koryntová jen zběžně cituje a nekomentuje (viz s. 27 aj.).

Obecnější výtky: Zdá se mi, že autorčiny výklady o českých historických architektury a o jejich postoji k baroknímu prostoru nezasazují jejich názory s dostatečnou systematičností do dobového kontextu a že autorčiným výkladům vůbec schází pevnější výkladová linie, třebaže v úvodu své práce (s. 12) Eliška Koryntová tvrdí, že jejich metodologická východiska rozebírá a že je staví do názorových opozic. V textu její práce se však tyto autoři spíše vynořují a pak zase mizí, aniž by autorka pečlivěji vysvětlila, z jakých pozic se k danému problému vyjadřují a zda například nelze v jejich rozpravě najít nějaký dobově charakteristický pohyb nebo trend. Některé z nich přitom jistě ovlivnily tendence dobové architektury nebo naopak metodologické zvraty v dějinách umění. Tvrdím tedy znovu, že toto zasazení jednotlivých osobností do kontextu je v autorčině textu málo propracované.

s. 51-69: V autorčiných výkladech o „emancipaci“ a „autonomii“ mi chybí úzkostlivější snaha vyrovnat se s problémem, zda nějaký badatel opravdu popisuje prostor, popisuje-li ve skutečnosti způsob jeho hmotného ohraničení, například zakřivenými stěnami nebo klenbou s vykláněnými pasy. Myslím, že podstata obratu k prostoru na přelomu 19. a 20. století spočívala právě v tom, že se tehdy někteří historici umění a architekti pokusili prostor uchopit jako téměř předmětné, autonomní těleso a dávali si přitom pozor, aby znovu nesklouzli k popisu jeho ohraničení stěnami a stropem. Tuto snahu o zpředmětnění prostoru například u Riegla později ostře zkritizoval Kurt Badt v knize *Raumphantasien und Raumillusionen*. Historici umění a architekti z počátku 20. století si opravdu pomáhali nějakou substancí prostoru; Riegl, a později Adolf Loos, používal pojem „*Luftraum*“, architekt August Endell zase „*Lichtraum*“ – odkud vede linie až k fascinujícím rozborům světelného prostoru u Mojžíry Horyny nebo Dalibora Veselého, o nichž Eliška Koryntová mluví hlavně na s. 132-148. Myslím, že by to stálo za debatu při autorčině obhajobě.

S. 174-175. Tady Eliška Koryntová nejvíce polemizuje s mou kritikou metaforického uchopování architektonického prostoru. Možná že právě tady by se mohlo skrývat jádro celého problému architektonického prostoru, díváme-li se na něj jako historici umění.

V jednom ze svých textů, Architekti zaspali, jsem historikům architektury kladl na srdce, že když označují povahu prostoru metaforami, tak že si musejí uvědomovat, že to jsou právě metafory, s čím zrovna zacházejí. Metaforický popis má v sobě vždycky něco vágního a subjektivního. Problém je však ve skutečnosti ještě hlubší. Já jsem tam říkal, že když se snažíme popsat metaforami ne jeden jednotlivý prostor, nýbrž dějiny prostoru, tak že nemůžeme dospět ke spolehlivým výsledkům, a to zase kvůli vágnosti a subjektivnosti metafory. Pomohl by nám akt, jakému říkáme verifikace, tj. porovnání našich popisů vývoje architektonického prostoru s podobnými popisy dobovými, ale tato verifikace právě není možná, protože starší architektonické teorie o prostoru nemluví.

Obrana obhájců sledování prostoru ve starších dějinách architektury někdy spočívá v důrazu na nadčasové kvality prostoru, respektive v mínění, že lidé 17. nebo 18. století vnímali nebo dokonce tvořili prostor stejně jako my, bez ohledu na všechny kulturní rozdíly mezi naší a barokní dobou. Na některých místech své práce Eliška Koryntová k tomuto argumentu tíhne, do určité míry ve stopách velkého Mojžíry Horyny. Osobně však takovouto argumentaci pokládám za krajně spornou.

Díl II, s. 5-10. Tady polemika o metaforách pokračuje.

Obecnější výtka o II. dílu autorčiny práce: zdá se mi, že tu už Elišce Koryntové docházely síly a to se projevuje na určité náhodnosti výběru rozebíraných textů. Autorka například analyzuje symboliku světla u Platóna (s. 18-20) a u sv. Augustina (s. 20-23), ale pak hned přeskakuje k Mojžíru Horynovi, jako by se například v baroku nenašlo mnoho autorů, kteří se symbolikou světla zabývali (napadá mě Athanasius Kircher, ale jistě jich bylo mnohem víc, například mezi pražskými nebo olomouckými jezuiti). Pojetí symbolu se autorka snaží vysvětlit na Goetheově rozlišení mezi symbolem a alegorií, ale opět existovalo množství barokních autorů, kteří se podobným problémem zabývali před Goethem (například Picinello nebo Balbín v textech o rétorice). Autorka mezi nimi věnuje pozornost jen Tesaurovi (s. 36-

37) a Giardovi (s. 40-41). Tato slabina, opomíjení textů barokních autorů v práci věnované baroknímu architektonickému prostoru, vystupuje bohužel s každou stránkou II. dílu stále více najevo. Autorka věnuje pozornost pojetí chrámu ve Starém zákoně (s. 57-60), v Novém zákoně (s. 60-64), u starokřesťanských autorů (s. 64n); přehled názorů barokních literátů na toto téma (s. 72-77) je však opět těkavý a příliš stručný.

s. 78-94: Tím pak bohužel trpí i závěrečná část autorčiny práce, která si vytkla za cíl přinést vlastní koncepci barokního architektonického prostoru. Eliška Koryntová ji založila na výborných znalostech teorie symbolu a zároveň na antropologické konstantě opozičního páru „dole-nahoře“, což by samo o sobě mohlo přinést zajímavé výsledky. Ubývání sil však autorce zabránilo, aby vysvětlila produktivnost těchto metodologických nástrojů na dobře zvolených barokních stavbách; ani příklad ze zámku Ploskovice, ani příklad Svatých schodů v Římě se mi tu nezdají být dostatečně vhodné. Předchozí autorčiny výklady jsou však natolik bohaté, hluboké a na mnoha místech přesvědčivé, že bych jí tento rozpačitý závěr rád prominul.

Vzdor uvedeným výtkám práci plně doporučuji k obhajobě. Znamku má správně navrhnout školitel; osobně bych se přikláněl ke známce B.

Prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc., v Praze 1. 6. 2015